

نقد مترجم

مابعدالطبیعی علوم نوین

ترجمه دکتر عبدالکریم سروش در آینه نقد

محمد محمد رضایی

۵. در طلب فهم فلسفی

۶. دین در عهد علم

***

از آنجا که این کتاب در حوزه خود از کتب مرجع و معتبر می‌باشد، لازم است که ترجمه آن از دقت و اتقان بیشتری برخوردار باشند. جناب آقای دکتر عبدالکریم سروش در زمره بهترین مترجمان می‌باشد؛ چرا که هم به زبان مبدأ، و هم به زبان مقصد احاطه کافی دارند. از این رو ترجمه‌های او روان می‌باشد. از ایشان انتظار آن می‌رود که ترجمه‌شان، از بعضی لغزشها و خطاها، ایمن باشد. امیدوارم که این نوشتار نقد گونه تذکاری باشد برای دقت هر چه بیشتر و اصلاح چابهای بعدی.

ما در این مقاله قصد پرگویی نداریم. لذا یک صفحه از متن انگلیسی کتاب را مورد ارزیابی قرار داده و یازده نکته را در آن گوشزد می‌کنیم.

در این ارزیابی ابتدا جمله انگلیسی و ترجمه و سپس

کتاب "مبادی مابعدالطبیعی علوم نوین" (The metaphysical foundations of modern science) تألیف ادوین آرتزبریت است که جناب آقای دکتر عبدالکریم سروش آن را به فارسی ترجمه کرده و شرکت انتشارات علمی و فرهنگی آن را به زیور طبع آراسته است. (چاپ دوم، ۱۳۷۴)

مترجم محترم درباره مؤلف کتاب یعنی، ادوین آرتزبریت، می‌گوید درباره او اطلاعات بسیاری به دست نیامد. همین قدر می‌دانیم که تولد وی به سال ۱۸۹۲ م. بوده و درجه دکتري خود را در سال ۱۹۲۵ م. از دانشگاه کلمبیا دریافت کرده است. از سال ۱۹۳۲ م. عضو گروه فلسفه دانشگاه کرنل بوده و در سال ۱۹۶۰ م. که بازنشسته شده است، استاد همان دانشگاه بوده است. اهم آثار وی به شرح ذیل اند:

۱. مبادی مابعدالطبیعی علوم نوین

۲. تفکر صحیح

۳. تعلیمات بودای مهربان

۴. انسان در جستجوی خدا

توضیح ناقد و ترجمه پیشنهادی آورده می‌شود.

لازم به ذکر است که صفحه متن انگلیسی صفحه پانزده و ترجمه فارسی صفحات پنج و شش می‌باشد.

1. A. Historical problem suggested by the Nature of Modern Thought. P. 15

ترجمه مترجم محترم: الف. تأمل در ماهیت تفکر جدید و تنبّه نسبت به یک مسأله تاریخی، (ص ۵).

توضیح: مترجم محترم توجهی به تعبیر Suggested نداشته‌اند. این تعبیر اسم مفعول و صفتِ Problem می‌باشد و به معنای "پیشنهاد کردن" و "خبر دادن از" و یا "حاکی بودن از" می‌باشد. متن انگلیسی می‌خواهد بگوید که ماهیت تفکر جدید از مسأله تاریخی خبر می‌دهد. یا این که مسأله تاریخی از ماهیت تفکر جدید برخاسته است. یعنی بین آن دو (مسأله تاریخی و ماهیت تفکر جدید) یک نحوه ارتباط وجود دارد. و ما چنین ارتباطی را از ترجمه مترجم محترم برداشت نمی‌کنیم.

ترجمه پیشنهادی: [تأمل در] ماهیت تفکر جدید که از یک مسأله تاریخی خبر می‌دهد.

2. But philosophers do succeed in glimpsing some of the problems involved in the metaphysical notions of their day and take harmless pleasure in speculating at them in more or less futile fashion.

ترجمه مترجم محترم: این مقدار برای فیلسوفان میسر است که در معضلات منظوری در آراء متافیزیکی عصر خود به نحو اجمال بنگرند و در باب آنها نظر پروری‌های بی‌زیان کنند.

توضیح: به نظر می‌رسد که مترجم محترم در این جمله چند نکته را رعایت نکرده‌اند:

۱. ایشان Some of the problems را "معضلات" ترجمه کرده‌اند. در صورتی ترجمه صحیح آن بعضی از معضلات می‌باشد (نه همه معضلات). بنابراین مترجم محترم Some of (به معنای برخی از) را در ترجمه فارسی منعکس نکرده‌اند. در صورتی که دقت ایجاب می‌کند که چنین تعبیری در ترجمه فارسی منعکس شود.

۲. مترجم محترم take harmless pleasure in speculating at them را به "در باب آنها نظر پروری‌های بی‌زیان کنند" ترجمه کرده‌اند. ایشان واژه pleasure را که به معنای خوشی، لذت، مسرت و take pleasure in که به معنای "لذت بردن از" می‌باشد، در ترجمه فارسی منعکس نکرده‌اند. بنابراین ترجمه صحیح این عبارت چنین می‌شود: در نظر پروری‌های در باب آنها لذت بی‌زیان ببرند.

۳. مترجم عبارت in more or less futile fashion را حذف کرده و آن را ترجمه نکرده‌اند که ترجمه آن "به شیوه کم و بیش بیهوده" می‌باشد.

ترجمه پیشنهادی: لکن فیلسوفان در این امر کامیاب بوده‌اند که در بعضی از معضلات منظوری در آراء متافیزیکی عصر خود، به نحو اجمال بنگرند و در نظر پروری‌های آنها به شیوه کم و بیش بیهوده‌ای لذت بی‌زیان ببرند.

3. How curious, after all, is the way in which we moderns think about our world! And it is all so novel, too.

ترجمه مترجم محترم: درکی که ما متجددان از جهان خود داریم، هم بسیار عجیب است و هم بسیار جدید! **توضیح:** مترجم محترم ظاهراً دو نکته را در این عبارت رعایت نکرده‌اند:

۱. مترجم محترم after all را که به معنای با این همه، عاقبت، روی هم‌رفته، از هر چه بگذریم، علی‌رغم هر چه گفته شود، باید به خاطر آورده شود، می‌باشد، ترجمه نکرده‌اند.

۲. مترجم تعبیر the way in which we moderns think about our world را که به معنای "روشی که ما متجددان با آن، جهان را درک می‌کنیم" می‌باشد. به صورت "درکی که متجددان از جهان خود داریم" ترجمه کرده‌اند که ظاهراً The way را که به معنای روش است، در ترجمه منعکس نکرده‌اند. یعنی روش درک ما متجددان بسیار عجیب و جدید است نه خود درک.

ترجمه پیشنهادی: از هر چه بگذریم [یا باید به خاطر آورده شود] روشی که ما متجددان با آن جهان را درک

می‌کنیم هم بسیار عجیب است و هم بسیار جدید!

4. The world - view of any age can be discovered in various ways, but one of the best is to note the recurrent problems of its philosophers.

ترجمه مترجم محترم: برای کشف جهان‌بینی مسلط هر عصری، طرق گوناگون وجود دارد، و از احسن طرق، یکی این است که در معضلات و مسائل فیلسوفان آن عصر تأمل کنیم.

توضیح: مترجم محترم عبارت the recurrent problems of its philosophers را به "معضلات و مسائل فیلسوفان آن عصر" ترجمه کرده‌اند که واژه recurrent را که به معنای "مکرر، تکراری، جاری، امری که اغلب یا به نحو منظم واقع می‌شود" می‌باشد، در ترجمه منعکس نکرده‌اند. ممکن است فیلسوفان آن عصر در مورد معضلاتی بحث کنند که در آن عصر جاری و مکرر نباشد. بنابراین ترجمه آن لازم است.

ترجمه پیشنهادی: برای کشف جهان‌بینی هر عصری، طرق گوناگون وجود دارد و از احسن طرق، یکی این است که در معضلات و مسائل جاری و تکراری آن عصر تأمل کنیم.

5. The cosmology underlying our mental processes is but three centuries old_a mere infant in the history of thought and yet we cling to it with the same embarrassed zeal with which a young father fondles his new-born baby. Like him, we are ignorant enough of its precise nature;

ترجمه مترجم محترم: این نحوه از ادراک بر نوعی کیهان‌شناسی مبتنی است که عمرش از سیصد سال تجاوز نمی‌کند. یعنی در تاریخ بلند تفکر، کودکی بیش محسوب نمی‌شود، با این همه چنان بدان تعلق خاطر داریم که پدر جوانی نسبت به فرزند خویش. ما هم مثل همان پدر جوان، از حاق طبیعت این طفل بی‌خبریم و...

توضیح: مترجم محترم:

اولاً: تعبیر our mental processes را به "این نحوه از

ادراک" ترجمه کرده‌اند که ترجمه دقیق آن "فرایندهای ذهنی ما" می‌شود.

ثانیاً: در انتهای جمله واژه enough را در ترجمه منعکس نکرده‌اند که معنای آن "به قدر کافی یا به اندازه کافی" است. **ترجمه پیشنهادی:** فرایندهای ذهنی ما بر نوعی کیهان‌شناسی مبتنی است... ما هم مثل پدر جوان به قدر کافی از حاق طبیعت این طفل بی‌خبریم...

6. Well, most conspicuous of these is the so-called problem of knowledge;

ترجمه مترجم محترم: شک نیست که برجسته‌ترین آنها مسأله معرفت است.

توضیح: همان طور که ملاحظه می‌فرمایید، مترجم محترم تعبیر So-called را در ترجمه منعکس نکرده‌اند. این واژه معمولاً در جایی به کار می‌رود که نشان دهد که تعبیر یا تعبیری که برای توصیف امری به کار می‌رود مناسب نیست و به معنای به اصطلاح، معروف، کذایی می‌باشد.

ترجمه پیشنهادی: شک نیست که برجسته‌ترین آنها مسأله به اصطلاح معرفت است.

7. What are the problems whose correct treatment, it has generally been taken for granted, constitute the main business of metaphysical thinkers?

ترجمه مترجم محترم: کدام دسته از مسائل‌اند که فیلسوف مابعدالطبیعه، به اجماع عقلا، می‌باید به حل صحیح آنها اشتغال ورزد.

توضیح: همان طور که ملاحظه می‌فرمایید، مترجم محترم تعبیر main business را که به معنای "شغل و حرفه اصلی، وظیفه اصلی و عمده" می‌باشد، در ترجمه منعکس نکرده‌اند. ممکن است وظائفی به عهده شخص یا گروهی باشد که باید انجام دهند، ولی وظیفه اصلی آنان نباشد. بنابراین وظیفه اصلی باید به نحوی در ترجمه منعکس می‌شد.

ترجمه پیشنهادی: کدام دسته از مسائل‌اند که به اجماع عقلا، وظیفه اصلی متفکران مابعدالطبیعه است که به حل صحیح آنها اشتغال ورزند.